

УДК 331.5(477)(045)

Чайка І.В.

асистент кафедри економіки підприємства та міжнародної економіки
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT OF STATE REGULATION OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті визначено сутність державного регулювання ринку праці. Наведено складові частини механізму державного регулювання ринку праці. Виокремлено основні завдання вдосконалення механізму державного регулювання ринку праці і зайнятості. Зауважено, що методичне забезпечення регулювання ринку праці потребує створення державою відповідних умов для формування людського капіталу на усіх його стадіях (відтворення, становлення, розвитку, виходу з ринку праці). Зазначено заходи щодо підвищення економічної активності безробітного населення. Запропоновано основні напрями вдосконалення системи державного регулювання ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, державне регулювання, економічна активність.

АННОТАЦИЯ

В статье определена сущность государственного регулирования рынка труда. Приведены составляющие механизма государственного регулирования рынка труда. Выделены основные задания совершенствования механизма государственного регулирования рынка труда и занятости. Замечено, что методическое обеспечение регулирования рынка труда требует создания государством соответствующих условий для формирования человеческого капитала на всех его стадиях (воспроизведения, становления, развития, выхода из рынка труда). Указаны меры по повышению экономической активности безработного населения. Предложены основные направления совершенствования системы государственного регулирования рынка труда.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, безработица, государственное регулирование, экономическая активность.

ANNOTATION

In the article the essence of state regulation of the labor market. An constituents of state regulation of the labor market. Thesis there is determined basic tasks to improve the mechanism of state regulation of the labor market and employment. Noted that methodological support labor market needs to create appropriate conditions for the state of formation of human capital at all stages (play, formation, development, leaving the labor market). These measures to improve the economic activity of the unemployed. The main directions of improvement of the system of state regulation of the labor market.

Keywords: labor market, employment, unemployment, government regulation, economic activity.

Постановка проблеми. Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України пов'язане з вирішенням низки важливих питань, серед яких: розбудова сучасної соціально орієнтованої економіки, відродження вітчизняного виробництва, забезпечення соціальної захищеності населення. Одне з центральних місць у вирішенні зазначених проблем займає оптимізація функціонування ринку праці, який є важливою ланкою економічної системи країни

і, відповідно, відображає більшість політичних і соціально-економічних процесів, що відбуваються в державі, та фокусує в собі найгостріші проблеми: посилення структурних диспропорцій зайнятості, підвищення рівня безробіття, неконтрольований відтік робочої сили, зміни в якості робочої сили і мотивації праці, зниження якості життя населення. Вказані процеси призводять до поглиблення кризових явищ, а їх вирішення створює передумови для сталого соціального й економічного зростання. Державне регулювання ринку праці у цьому контексті набуває визначального значення, що й обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі державного регулювання ринку праці й управління трудовими ресурсами присвятили свої наукові розробки такі українські науковці, як: С. Бандур, Т. Біденко, Д. Богиня, В. Васильченко, О. Волкова, О. Грішнова, О. Діденко, Т. Заяць, С. Злупок, Т. Кір'ян, Г. Купалова, Е. Лібанова, В. Любецький, В. Міненко, В. Петух, Ю. Пінчук, О. Пономарьова, В. Онікієнко, В. Федоренко, А. Чикуркова, Л. Шевченко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча в дослідженні ринку праці велика кількість наукових напрацювань, але варто більше уваги приділяти саме державному регулюванню ринку праці, тобто запропонувати такі напрями його вдосконалення, у результаті яких можна підвищити економічну активність населення, зменшити кількість безробітних та підвищити соціально-економічний розвиток країни.

Мета статті полягає у визначенні змісту методичного забезпечення вдосконалення механізмів державного регулювання ринку праці та розробці пропозицій щодо вдосконалення державного механізму регулювання ринку праці в напрямі сприяння сталому розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне регулювання ринку праці – система правових та організаційно-економічних заходів держави, спрямованих на створення відповідних умов для забезпечення максимально можливої рівноваги між попитом і пропозицією робочої сили; оптимальної величини заробітної плати за даного рівня розвитку економіки; забезпечення

соціального захисту працівників і прав людини; сприятливих умов для відтворення конкурентоспроможного людського капіталу – тобто на забезпечення ефективного використання наявної робочої сили для отримання максимального економічного і соціального ефектів.

Суть державного регулювання ринку праці на регіональному рівні полягає у цілеспрямованому впливі на чинники, що формують попит і пропозицію робочої сили на регіональних ринках праці [1, с. 14].

Дослідження чинного в Україні механізму державного регулювання ринку праці та зайнятості населення показало, що він включає:

- систему правових інструментів (законів, норм, правил, законодавчих актів і нормативно-правових документів), що регулюють сферу соціально-трудових відносин;

- інструменти фінансово-кредитної політики (джерела формування фонду сприяння зайнятості населення та порядок їх використання),

спрямовані на реалізацію програм зайнятості та підтримку населення, яке тимчасово не працює;

- інструменти інвестиційної та податкової політики, які передбачають економічний вплив держави на роботодавців, на кількісний та якісний склад робочої сили;

- засоби державної системи працевлаштування з розвинутою мережею центрів зайнятості, які регулюють рух трудових ресурсів, організують професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів;

- засоби системи державного контролю над дотриманням прийнятих і чинних правових, економічних та організаційних умов сприяння продуктивній зайнятості населення [2, с. 139].

Форми і методи державного регулювання ринку праці та зайнятості органічно пов'язані між собою як організаційно, так і з точки зору запровадження конкретних заходів на відповідній інформаційній базі, аналізі, прогнозах, узагальненнях, формулюванні висновків і при-

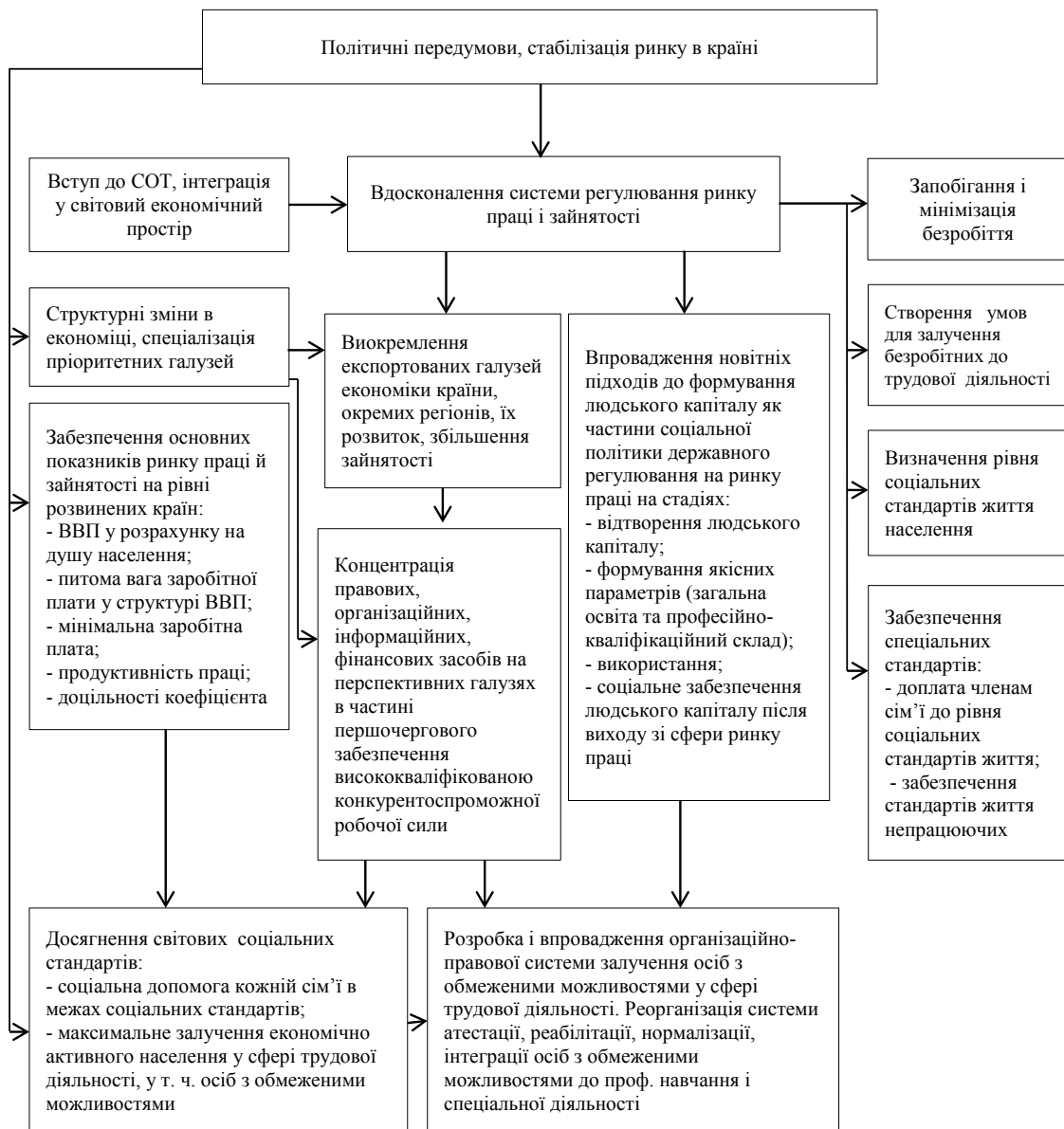

Рис. 1. Основні завдання вдосконалення механізмів державного регулювання ринку праці та зайнятості

йнятті рішень відносно внесення змін до чинних законів або розробки нових законопроектів, постанов Кабінету Міністрів України з питань удосконалення механізмів регулювання ринку праці та зайнятості, які відповідали б сучасним вимогам відкритого економічного простору.

Проведені дослідження дали змогу узагальнити і визначити проблеми вдосконалення механізмів регулювання ринку праці і зайнятості, правові, економічні, організаційні і соціальні завдання, вирішення яких буде сприяти наближенню процесів і сфери ринку праці країни до рівня розвинутих країн (рис. 1).

Важливими напрямками вдосконалення механізмів регулювання ринку праці та зайнятості є врахування методологічних принципів узгодження механізмів саморегулювання і механізмів державного регулювання ринку праці та зайнятості на основі диференційованого підходу до складових частин державного регулювання (змінної і постійної) та моделі визначення взаємодії механізмів саморегулювання і механізмів державного регулювання ринку праці.

Враховуючи ці методологічні принципи, можна створити теоретичну основу для конкретизації регулюючих дій держави під час запровадження відповідних механізмів регулювання у сфері ринку праці та зайнятості, підвищенні якості трудового життя. Методичне забезпечення регулювання ринку праці потребує створення державою відповідних умов для формування людського капіталу на всіх його стадіях (відтворення, становлення, розвитку, виходу з ринку праці), що дасть змогу, по перше, диференціювати методи і механізми впливу держави на різних стадіях формування людського капіталу; по друге, систематизувати дії держави і визначити напрями першочергового впливу на кожній стадії його формування (у сучасних умовах найбільший вплив здійснюється державою у напрямі освіти і зайнятості); по третє, виявити проблеми, вирішення яких буде сприяти формуванню конкурентоспроможної сили на рівні вимог глобалізаційної економіки та конкретизувати завдання державного регулювання на короткостроковий і довгостроковий періоди. Такий підхід до формування і розвитку людського капіталу повинен сприяти задоволенню потреб високотехнологічних галузей і підприємств у конкурентоспроможній робочій силі, підвищенню попиту на інноваційні робочі місця та покращанню якості життя населення [3, с. 82–83].

Метою державної політики зайнятості є підвищення економічної активності населення, забезпечення ефективної зайнятості та посилення соціального захисту від безробіття шляхом державного регулювання ринку праці. Для досягнення цієї мети передбачено комплекс заходів у сфері зайнятості населення:

- стимулювання створення робочих місць із належними умовами та гідною оплатою праці, сприяння розвитку підприємництва та самостійної зайнятості населення;

- забезпечення економіки кваліфікованими кадрами;

- підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили;

- створення умов для працевлаштування молоді;

- посилення мотивації до легальної зайнятості, дегінізація відносин на ринку праці [4, с. 13].

В умовах високого рівня безробіття в Україні, особливо довготривалого і прихованого, надзвичайно важливим напрямом регулювання зайнятості є підвищення економічної активності безробітного населення. Необхідно подолати пасивність безробітних громадян шляхом запровадження дієвих заходів підвищення економічної активності безробітного населення. Такими заходами можуть стати:

- 1) фінансове стимулювання безробітних до пошуку роботи: виплата грошових премій довготривалим безробітним, які змогли працевлаштуватись, і залежність розміру цих премій від швидкості працевлаштування (чим швидше безробітний знайде робоче місце, тим вище розмір премії);

- 2) сприяння самостійному працевлаштуванню молоді;

- 3) діяльність служб зайнятості щодо сприяння самостійному працевлаштуванню, яка повинна включати: поширення інформації щодо нових методів пошуку роботи; надання можливості безробітним отримати безкоштовний доступ до електронних баз вакансій через мережу Інтернет; проведення семінарів щодо техніки самостійного пошуку роботи;

- 4) контроль над активністю безробітних під час пошуку роботи, який охоплює такі заходи, як: вимоги щодо мінімальної кількості звернень безробітних до роботодавців, регулярне відвідування центру зайнятості, обмеження кількості відмов від пропозицій підходящої роботи;

- 5) проведення періодичних досліджень мотиваційних чинників підвищення економічної активності безробітного населення.

Не менш важливим напрямом удосконалення механізму регулювання зайнятості населення є регулювання трудової міграції, яка виступає невід'ємним чинником формування вітчизняного ринку праці. Внаслідок міграції держава втрачає частину свого демографічного потенціалу, зокрема висококваліфікованих працівників, які могли б забезпечити належний рівень інноваційного розвитку України. Бажання виїхати за кордон залишається в Україні високим, воно стимулюється соціально-економічними причинами; впливом процесу реструктуризації, особливо на жінок; потребами в робочій силі в країнах призначення та ін.

Основними проблемами, на вирішення яких має бути спрямована політика держави у сфері регулювання міграції, є:

- величезні обсяги нелегальної трудової міграції;

- торгівля людьми як наслідок нелегальної міграції;
- інтелектуальна еміграція;
- відсутність умов повернення громадян України додому;
- соціальна незахищеність громадян України за кордоном;
- інвестування зароблених мігрантами коштів у національну економіку.

Серед завдань удосконалення механізмів регулювання ринку праці та зайнятості, його методичного забезпечення значне місце займають проблеми створення умов для залучення до трудової діяльності осіб з обмеженими можливостями. Як свідчать дослідження, ця проблема в Україні вирішується переважно з точки зору встановлення інвалідності та надання інвалідам із різними вадами матеріальної допомоги у вигляді пенсій по інвалідності. Порівняно з розвиненими країнами тільки незначна частина цього контингенту бере участь у суспільній праці. Проблеми залучення осіб з обмеженими можливостями до трудової діяльності надається велика увага в розвинених країнах світу, зокрема у Швеції, Німеччині та ін. У цих країнах створено спеціальні служби при місцевих органах влади і службах зайнятості, які вивчають цей контингент населення, їх інтереси, потреби, можливості та потреби ринку праці з урахуванням функціональних обмежень відповідних робочих місць [5, с. 5]. Система трудової реабілітації передбачає надання послуги психологами, фізіотерапевтами соціальної допомоги, профорієнтації, підготовки та працевлаштування осіб з обмеженими можливостями залежно від груп інвалідності (за слухом, зором, порушенням функцій руху та ін.). В Україні проблеми реабілітації, створення умов для залучення осіб з обмеженими властивостями до суспільно-корисної праці, забезпечення соціальних гарантій, особливо в умовах світової фінансової кризи, потребують подальшої теоретичної і практичної розробки.

Основними напрямками подальшого вдосконалення системи державного регулювання ринку праці є:

- приведення чинного законодавства у відповідність до вимог міжнародних пактів, конвенцій Міжнародної організації праці;
- закріплення принципів і механізму соціального партнерства в законах про профспілки, підприємництво, розгляд колективних трудових спорів;
- ретельне опрацювання механізму проведення колективних переговорів як на рівні підприємств, так і на галузевому й національному рівнях;
- зростання ролі людського фактора, зокрема висококваліфікованої, творчої та мотивованої праці;

- формування відносин між різними соціальними групами і прошарками населення на основі взаємного розуміння інтересів, визнанні їх законного характеру та готовності вирішувати протиріччя шляхом соціальних компромісів;
- зближення інтересів суб'єктів ринку праці, яке ґрунтується на заінтересованості в економічному зростанні та справедливому (у ринковому розумінні) розподілі створеного продукту відповідно до вкладених ресурсів – праці, капіталу, підприємницьких здібностей;
- розвиток конкурентоспроможності економіки на основі інтеграції освіти, науки з інноваційними підприємствами, що зумовлює необхідність безперервного вдосконалення якісних характеристик трудового потенціалу;
- взаємодія державних інститутів із приватним бізнесом, співробітництво великих підприємств із малими і середніми, забезпечення соціально відповідальних результатів їхньої діяльності.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що пріоритетними напрямками вдосконалення ринку праці є розширення можливостей одержання населенням офіційних основних і додаткових доходів, соціальна підтримка окремих груп; поліпшення якості та підвищення конкурентоспроможності робочої сили; сприяння ефективним і доцільним переміщенням працездатного населення; запобігання зростанню безробіття. Невід'ємною передумовою вирішення проблем ринку праці й зайнятості населення та ефективного державного регулювання цих процесів в умовах відкритого економічного простору є розробка прогнозів відтворення населення і трудових ресурсів, стратегії економічного і соціального розвитку на державному і регіональному рівнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Удосконалення системи економічних механізмів державного регулювання ринку праці як чинник забезпечення продуктивної зайнятості населення / В.Г. Федоренко, О.М. Діденко, Ю.Б. Пінчук // Економіка та держава. – 2012. – № 1. – С. 13–16.
2. Чикуркова А.Д. Напрями державного регулювання регіональних ринків праці / А.Д. Чикуркова // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 138–142.
3. Міненко В.Л. Стан та перспективи розвитку методичного праці і зайнятості населення / В.Л. Міненко // Економіка та держава. – 2010. – № 7. – С. 82–85.
4. Пономарьова О., Біденко Т. Реформування системи зайнятості в Україні для забезпечення конкурентних переваг національного ринку праці / О. Пономарьова, Т. Біденко // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 2. – С. 11–14.
5. Кір'ян Т. Створення конкурентного ринку праці в умовах інтеграції України у світову економічну систему / Т.Кірян // Україна: аспекти праці. – 2008. – № 5. – С. 3–11.